

משה חיים פלח

בענין טעם כעיקר בקדשים (ב)..... א.

בדין יבום בעל כרחא..... ב.

בענין טעם כעיקר בקדשים (ב)

תמהו בזה דא"כ היאך מצינן למילף מהכא לדין טעם כעיקר.

ולכאורה נראה לדון, דאף דיסוד הדין משום דנגיעת הקודש מקדשת, אך כיון דבעינן בליעה, דרק נגיעה המבדלת מקדשת, ומעתה יש לומר דאי לא דינא דטעם כעיקר דטעמא לא בטייל, כיון דהטעם בטייל הרי הוא כמי שאינו, והויא כנגיעה בלא בליעה [וזכר לדבר דברי הרמב"ן בה"ל חלה בהא דילפי' דין טעם כעיקר מהעושה עיסה מן החיטין ומן האורז] ואף דצירושלמי אמרינן דטעמא משום גרידה "אף על גב דחטים גוררין את האורז, אי טעמא בטל דבר שנתבטל מעצמו האיך גורר את האחרים, אלא ודאי טעמא לא בטייל, וכיון דלא בטייל כו' לגבי חלה ומזה נמי גורר את האורז ליעשות לחם".

ויעוין בזכר יחזק (ס"ו פ סק"א) שכתב ו"ל צמ"ש תוס' בנדה (מו א ד"ה אתי) דמדומע פטור מחלה אף כשיש שיעור בעיסה בלי התרומה שבו, י"ל דתערובת תרומה מקדש את התערובת, ואף דבכל האיסורין לא אמרינן היתר נעשה איסור, היינו משום דס"ל דבכל האיסורין אין מקום לגזור משום צמר בחלב דשם איסורו הוא כן, אבל בתרומה היא קודש (עי' יבמות עד ב) מדרבנן עשאוה קודש דמקדש בבליעה כל שלא נתבטל והוא הדין בנתערב ונעשה עיסה דהוי בבליעה דבעיסה הוי כתערובת לה בלא כו' עכ"ל, ונראה מדבריו כנ"ל, דאף דיסוד הדין דמקדש בבליעה מ"מ אין זה שייך אלא היכא דלא נתבטל.

והנה בזכר יחזק שם כתב לצאר עפ"ז שיטת רש"י בסוגין דבקדשים ליכא ביטול אף ביותר מס',

רבא אמר לא נזרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור קא משמע לן דהכא שרי וליגמר מיניה גלי רחמנא גבי חטאת כל אשר יגע בצשרה יקדש להיות כמוה שאם פסולה תפסל ואם כשרה תאכל כחמור שבה ופירש רש"י וז"ל לטעם כעיקר נותן טעם קים לן דאסור בקדשים כעיקר ממשו של איסור ולהא מילתא קתני זהו למעוטי שאר קדשים אבל חולין שפיר גמרינן מיניה למאה וששים דהא קים לן מאחרי רבים להטות דבטלי ברובא וילפינן מהכא להחמיר דלא ליבטיל אלא במאה ורצא לית ליה טעם כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל מדאורייתא ברובא בטייל אלא מדרבנן והכי נמי שמעינן ליה לר' יוחנן במסכת ע"ז כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו והא דילפינן ליה בפסחים מנוזר ומשרת ליתן טעם כעיקר סבירא להו אמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא ולא מילף הוא דהו להו נוזר וגיעולי עובדי כוכבים ב' כתובין הבאין כאחד אי נמי גיעולי עובדי כוכבים חדוש הוא כדאמרינן התם ומשרת להיות מנטרף לאיסור כו' להיות כמוה הנוגע בה ובלע ממנה עכ"ל.

והנה בעיקר הך דינא דכל אשר יגע בצשרה יקדש, מבארים בזה דלא הוי מדין תערובת איסור, אלא נחחדש בזה דנגיעת הקודש מקדשת [וזכר לדבר "כל הנוגע במוצה יקדש"] וכדמשמע בזבחים (טו ב) ת"ר כל אשר יגע יכול אפי' שלא בלע ת"ל בצשרה עד שיבלע בצשרה יכול נגע במקנת חתיכה יהא כולו פסול ת"ל יגע הנוגע פסול הא כיצד חותף את מקום שבלע בצשרה ולא בגדין ולא בעצמות ולא בקרנים ולא בטלפים יקדש להיות כמוה כו' וכדנתבאר לעיל, אך

ולפּוֹר נראה לדון ליישב, דכיון דיסוד הדין דנגיעה מקדשת, אלא דבעינן נגיעה שיט בה בליעה, א"כ היכא דנתבשרו עם החמיכות ברוטב, אך לא נגעי החמיכות אהדדי, יל"ד דלא שייך דינא דיקדש [ונגיעה בבליעה בעלמא י"ל דלא חשיבא נגיעה] ובה"ג אינו אלא מדין תערוצת דעלמא, ולהכי דינו בנ"ט, ואה"נ היכא דנגעי אהדדי דאיכא דינא דנגיעה מקדשת, הרי זה אוסר אף בפחות מכדי נתינת טעם.

דכיון דמקדש את ההיתר לא שייך כלל ביטול וכדין טומאה שנתערבה בטורה דל"ש ביטול כיון דאדרבה בכח הטמא לטמא את כל התערובת [ובפשוטו היינו דממילא ליכא סתירה בין הרוב למיעוט] וכתב ליישב עפ"ז קושיות התוס' בסוגין.

אולם תמה שם דלכאורה הוא נגד משנה ערוכה בערלה (פ"ב מט"ו) חתיכה של קדשי קדשים של פגול ושל נותר שנתבשרו עם החמיכות אסור לזרים ומותר לכהנים רצי שמעון מתיר לזרים ולכהנים, הרי להדיא דאף בקדשים איכא דינא דאינו אוסר אלא בנתינת טעם יעו"ש.

בדין יבום בעל כרחה

ויעוין בחידושי הגרש"ש (פי"ב טו) דנקט דבציאה בעל כרחה לא חשיבא ציאה גרועה, ויעו"ש דביאר יסוד הנידון, דיש לחקור בגדר החסרון דציאה גרועה, האם יסוד הדין משום דלקנין גמור בעינן דעת כדיני קנין, או דילמא יסוד הדין משום דכלא דעת חסר במעשה הייבום, וסגי בכוונה בעלמא, וכתב שם דלא בעינן בזה דין דעת לקנין אלא כוונת המעשה גרידא ומשום דכלא כוונה לא הויא ציאת אישות, ודקדק כן מלשון רש"י לקמן (כה"ב) "לשם זנות" דמשמע דלא תלי אי נתכוין לקנין אלא אי נתכוין לציאת אישות או לציאת זנות, ולהכי תלי רק ציבס דאיהו עושה המעשה.

והאחרו' העירו מלשון רש"י (לקמן טו ב) ודוקא בציאה כלל דעת קנין אבל בציאה גמורה אשתו גמורה היא ואוכלת אפי' לשמואל עכ"ל, ומדנקט "כלל דעת קנין" משמע דלא תלי בכוונה לציאת אישות או לציאת יבום, אלא בדין דעת קנין^ה, ולכאורה לפ"ז ראוי להיות דאף בציאה בעל כרחה חשיבא ציאה גרועה, ולכאורה אין הדברים מתאימים עם דברי

ורבנן האי ולקחה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדרכי יוסי בר חנינא דאמר רבי יוסי בר חנינא ולקחה מלמד שמגרשה בגט ומחזירה ויצמה על כרחה ורבי דרבי יוסי בר חנינא מלאשה נפקא על כרחה מיצמה יבא עליה נפקא, ופירש רש"י וז"ל שאם בא עליה יבס אפילו בעל כרחה קנאה ויורשה ומטמא לה ולכל דבר היא אשתו בהך ציאה עכ"ל.

והנה לקמן בפרק הבא על יבמתו (טו ב) פליגי רב ושמואל בציאה גרועה וכגון בציאת שוגג דרב אמר קנה לכל ושמואל אמר דלא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, ויעוין בקרן אורה שם דדן אי ציאה בעל כרחה נמי חשיבא ציאה גרועה וז"ל ויש להסתפק עוד בשמעתינן בהא דפליגי רב ושמואל בציאת שוגג אם אפילו היא שוגגת נמי לא קנה לכל, או אפשר דעתה דידה ודאי לא בעינן, כיון דקונה אותה אפילו כשהיא ישינה ועיקר פלוגתייהו הוא בשוגג דידה יעו"ש.

וכבר עמדו האחרו' בדברי רש"י בסוגין משמע דציאה בעל כרחה לא חשיבא ציאה גרועה, ונעשית כאשתו לכל דבר.

* **מיהו** אף דהגרש"ש בחי' נקט דיסוד הדין דבעינן כוונה היינו משום דכלא"ה לא הויא ציאת אישות גמורה, ועפ"ז כתב שם דסגי דמתכוין לציאת אישות, ומה"ט נקט שם בפשיטות דאף אם לא נתכוין כלל לקנות בהערה מ"מ ודאי דהויא ציאת אישות כיון

וכבר תמהו האחרו' חדא דלמאי צעינן קרא לזה [ויש
שתי' דס"ד דליתקש הויה לזיאה ויל"ד] ועוד

ועמדו האחרו' דבפרק האיט מקדש (מד ב) דאמרינן
קידושין דמדעתה פירש רש"י דצעינן דעת המקנה.

ור' שמואל ז"ל (קידושין ב ב סק"ג) ביאר בזה, דבעלמא

הא דצעינן דעת האשה בקידושין הוי מדין דעת
מקנה ואי"ל ילפותא מקרא ומה"ט בקידושין פירש

רש"י בפשיטות משום דצעינן דעת מקנה, אך לקמן (ט
ג) דמירי גזי ציבוס, הרי מצי היבס לייבמה בעל כרחא,

ואף לחכמים דמאמר ילפי' מקידושין מ"מ הוי אופן
נוסף דייבוס, ולהכי הכא ל"ש להצריך דעתה מדין

דעת מקנה כשם דייבוס מהני בעל כרחא ולא צעינן
דעת מקנה, אלא הא דצעינן במאמר דעת האשה ע"כ

משום דצקידישין איכא דין נוסף דצעינן דעת האשה,
והוי דין ב"מעשה הקידושין" וכיון דסברי חכמים

דמאמר הוי בגדר מעשה קידושין, להכי צעינן דעת
כדין קידושין, והיינו דאף דהוי אופן נוסף דייבוס, אך

הך יבוס נעשה ע"י מעשה קידושין דעלמא, ולהכי
בדיני המעשה דינו כדין מעשה קידושין דצעינן דעתה

[ויעוין בזכר יצחק (ס"י טו) דאזיל איפכא, דכל מה
דצעינן דעת האשה בקידושין אינו אלא לחלות

הקידושין אך למעשה הקידושין לא צעינן דעתה,
ויעו"ש מש"כ ליישב עפ"י סמיכת דברי הרשב"א

מפרק ארבעה אחין (נד ב) לפרק בית שמאי (קט ג)
יעו"ש].

ובקידושין (ט"ו ב) איין יעוד אלא מדעת כו' ואצ"ל
מאי מדעת מדעת דידה דתני אצ"י

כריה דרבי אבהו אשר לא יעדה מלמד שצריך ליעדה
הוא תני לה והוא אמר לה בקידושין יעוד ואליבא דרבי

רש"י בסוגין, דמשמע דביאה בעל כרחא לא חשיבא
ביאה גרועה וקונה לכל.

אך הנה ר' שמואל ז"ל (כט ב ס"ק ק) כתב דיש לומר
דאפי' אי החסרון ביצאת שוגג הוי משום חסרון

דעת לקנין [וכמשמעות רש"י (טו ב)] ומשו"ה סבר
שמואל דלא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה,

אפ"ה יש לומר דביאה בעל כרחא קנה לכל אף אליבא
דשמואל, ומשום ד"ל דהא דמהני ביאה בעל כרחא

הוי מזכויות היבס דנתנה לו תורה וכות לקנותה
בע"כ, ולא נחלקו רב ושמואל אלא היכא דחסר דעת

דידיה וצוה ס"ל לשמואל דלא נתרצה היכא דלא נתכוין
לקנות אלא לדברים האמורים בפרשה, אבל היכא דבא

עליה בעל כרחא שפיר קנה לכל לכולי עלמא יעו"ש.

ולכאורה לפ"י ניחא דברי רש"י הכא, דאף דס"ל
לרש"י דיסוד החסרון דביאה גרועה הוי

משום דצעינן דעת קנין, מ"מ איין זה שייך אלא ביבוס,
אך ביבמה כיון דהכא חידשה תורה דמני לקנותה בעל

כרחא ליכא חסרון וכנ"ל.

אולם אכתי יש לעיין בזה, דהנה לקמן (ט"ט ב) תניא
העושה מאמר ביבמה שלא מדעתה ר' אומר

קנה והכ"א לא קנה מ"ט דר' גמר מביאה דיבמה מה
ביאה דיבמה בעל כרחא אף קדושין דיבמה בעל כרחא

ורצנן גמרי מקדושין דעלמא מה קדושין דעלמא
מדעתה אף קדושין דיבמה מדעתה במאי קמיפלגי

מר סבר מיילי דיבמה ממילי דיבמה הוה ליה למילף
ומר סבר מיילי דקדושין ממילי דקדושין הוה ליה

למילף, ופירש רש"י שם וז"ל קדושין דעלמא והלכה
היתה לאיש אחר מדעתה משמע עכ"ל, ומשמע דהא

דצעינן דעת האשה בקידושין ילפי' מקרא.

דדעמו לקנות בסוף ביאה וממילא ע"כ קני בתחילת ביאה ודלא כהאצני מילואים (ס"י נב סק"ג) אולם יעוין בשערי ישר (ש"פ פ"ה) דנראה
דנקט דצעינן כונה ל"מ עשה קנין" אלא דאין צריך כוונה לקנות, ולהכי אם יבא עליה לשם קנין אך יאמר להדיא דאין רצונו לקנות לכל
דבר אלא לדברים האמורים בפרשה בלבד ע"כ קני לגמרי, אלא דמ"מ כתב שם דאעפ"י יש לומר דמהניא הערלה אף אי דעמו לקנות
בגמר ביאה, ומשום דיש לומר דכחאי גוונא שפיר חשיב ע"ש המעשה כמעשה קנין כיון דעושה ע"ד לקנות בסופו והחסרון רק בזוונת
הקנין יעו"ש, ולפ"ז א"ש לשון רש"י "בלא דעת קנין" דיש לומר דכוונתו בלא דעת למעשה קנין, מיהו בפשוטו משמע יותר דכוונת רש"י
דצעינן דעת וכוונה לקנות.

יוסי ברבי יהודה לאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לקידושין ניתנו שאני הכא דלמר רחמנא יעדה, ויעוין ברש"י (ספ' וצתוס' (ספ' ה סה) ויעוין צהידושי רבינו חיים הלוי (פ"ד מ"בוס והל"ה) שכתב וז"ל דעתה לא בעינן רק למעשה הקידושין, אבל עיקר דעת המתקדשת כבר נעשה ע"י האב בשעת מכירה, וכדילפינן מינה דלומר אדם לבתו קטנה נאי וקבלי קידושין, דגם שם לא מהניא דעתה רק למעשה הקידושין, ועיקר הקידושין הם מדעת האב, והכא נמי ציעוד כחותה, והכי מוכח, דהלל הא דרשינן מאשר לו יעדה דבעינן דעתה, הא לא בעינן רק דעתה ולא דעת האב, ואף דקטנה היא והיא ברשות אביה, אלא ודאי דעיקר הקידושין תלוי רק בדעת האדון, ודעתה לא בעינן רק למעשה הקידושין, או דהוי גזירת הכתוב ציעוד דבעינן דעתה כו"עכ"ל.

והנה ר' שמואל ז"ל במכתב (בפסוק ספר זכרון שמואל מכתב ו' קפ"ו) דן לבאר גדר דינא דביאה גרועה, דבאמת מחמת דין קניין יצום דאשה הקנו לו מן השמים לעולם אינו קונה אלא לדברים האמורים בפרשה, אלא הא דקונה לכל מילי היינו מכח קניין ידיה וכדין מעשה קידושין, וזה בעינן גדרי מעשה קידושין דעלמא יעו"ש.

ומעתה שוב צריך ביאור בדברי רש"י, דכיון דשיטת רש"י דמעשה קידושין דעלמא בעינן דין דעת האשה לעצם מעשה הקידושין, ואף היכא דלא בעינן דעת מתקנה דידה וכגון במאמר, וכמו כן מבואר מלשון רש"י בפרק הבא על יצמתו גדר החסרון דביאה גרועה היינו משום דליכא "דעת קניין" א"כ ראוי להיות לכאורה דאף ביאה בעל כרחיה תהא חשובה ביאה גרועה, והיאך נקט הכא דצביאה בעל כרחיה נעשית כאשתו לכל דבר.

ונראה לבאר, דשאני הכא ביצום, דגדר קניין היצום היינו צמה דנכנס באישות אחיו, וא"כ יש

לומר דהא דבעינן גדרי קידושין דעלמא לקניין גמור [דמה"ט בעינן דין דעת קניין] היינו דוקא מצד האיש, דאיהו צריך השתא להכנס באישות אחיו, אך מצד היצמה הרי ליכא הכא קידושין חדשים, אלא היא נותרת באישות דמעיקרא, אלא דעד השתא היתה אשת המת וכעת נכנס אחיו במקומו ונעשית אשת היצם, ולהכי מצד היצמה לא בעינן לגדרי מעשה קידושין.

ויש לדקדק אמאי הוצרך רש"י הכא לבאר הא דקנאה ונעשית אשתו לכל דבר, דמה ענין זה לעיקר הא דילפי' דקונה בעל כרחיה, ויתכן דס"ל לרש"י דעצם הא דקונה בעל כרחיה ידעינן מעצם הא דרבי רחמנא ביאת שוגג כמוזד, דכיון דלא בעינן דעת ידיה כ"ש דלא בעינן דעת ידיה, וא"כ אדרבה כל מה דאיצטרך קרא הכא היינו לאשמעינן דצביאה בעל כרחיה קנה לכל].

והנה מבואר בסוגין דחכמים ילפי' דין ביאה בעל כרחיה מ"ויצמה" ורבי יליף דין ביאה בעל כרחיה מ"יצמה יבא עליה" ולקמן בריש פרק הבא על יצמתו (נד"ב) ילפי' הא דביאת שוגג קונה ביצמה מקרא ד"יצמה יבא עליה" ולאכורה ז"ל דלרבי שמעינן תרתי מהך קרא, ולחכמים בעינן תרי קראי, חדא דלא בעינן דעת ידיה וחדא דלא בעינן דעת ידיה.

ולכאור' יתכן לדון דרבי ורבנן דפליגי לקמן (י"ב) אי מהני מאמר בעל כרחיה אזלי לטעמייהו, דלחכמים חזינן דאף דגלי קרא דלא בעינן דעת ידיה, אכתי ס"ד דבעינן דעת ידיה, אלא דילפי' מקרא ד"ויצמה" בעל כרחיה, והוי דין נוסף דייצום מהני אף בעל כרחיה, ומהאי טעמא סברי חכמים דהיינו דוקא ביצום ממש ע"י ביאה, אך במאמר דלא הוי מעשה יצום ליכא האי דינא ובעינן דעתה, אך רבי סבר דאחר דגלי קרא דביצום לא בעינן דעת ידיה, שמעינן ממילא דהוא הדין דלא בעינן דעת ידיה, ולהכי סבר דהאי דינא נהיג אף במאמר כיון דהוי קניין יצום, ואף דלא הוי מעשה יצום, ויעוין בסוגיא שם].